

Geleceğin Yası

KEMAL SAYAR

TIR şoförü hayat felsefesini, kamyonun ardına astığı yazıda özetlemiş: ‘Yarını bilmiyoruz...İşte bu yüzden hayat güzel’. Kamyon yazıları bir çırpıda bize yaşadığımız hayatları hülâsa ediverir. Seçme şansı olsaydı, bu şoför kardeşimiz yarını iyi kötü bilmek istemez miydi? Yarının içerdiği belirsizlik, ânı yakalama arzusuyla bize bugünü daha dolu ve doya doya yaşama imtiyazı verebilir. O zaman şoför beyi ‘ânın evladı’ olduğu için kutlayabilir ve taşıdığı ‘bugün neşesi’nden bir hisse kapmak isteyebiliriz. Ama ya yarın radikal bir belirsizlikle malulse? Geleceğin bir yıkıntı gibi üzerimize geldiğini bilsek, aynı cümleyi rahatlıkla kurabilir miydik? İnsan bilinmezlikten hoşlanmıyor, evreni tahmin edebilmek istiyor. Olaylar bilinen seyrin dışına çıktığında olumsuz duygular galip gelmeye başlıyor. Gezegenimizdeki pek çok insan, bir kader ortaklığı yaptığımız şu günlerde, alttan alta bir sorunun kendisini yokladığını hissediyor: “Sonunda öleceksem, bütün bu uğraş neden?”. Virüs tehdidi, ölümün soğuk nefesi halinde ensemizde geziniyor ve önümüzde uzanan belirsizlik, bizi ufukları görmekten mahrum bırakıyor, yaşama şevkimizi azaltıyor. Öyle ya, yarın her şey bitecekse, bugün keyifli bir yemek yemenin, yarenlerimizle buluşmanın yahut güzel bir kitap okumanın ne anlamı kalıyor? Hayatı aşksız, şevksiz, tatsız kılan bu soru; geleceğe matuf plan yapamamanın getirdiği bir çaresizlikle alâkalı görünüyor. İnsan, yaşadığı hayatı tahmin edebilmek, içinde barındırdığı imkanları kestirebilmek ve geleceği tasarlayabilmek istiyor. Geleceği tahayyül edebilen tek varlık insan. Belirsizi belirli kılmak, en temel yaşamsal motivasyonlarımızdan biri. Belirsizlik süresi uzayıp da irademizin kaderimizi tayin etmekte güçsüz kaldığını fark ettiğimizde, hayata eski coşkumuzla katılamıyoruz.

Evde uzun süreler geçirdiğimiz bahar aylarında, bir türlü zihnimizi

– GÖRÜŞ –

185

Çocuk ve
Medeniyet

Cilt: 5 Sayı: 9
2020/1: 185-190

KEMAL SAYAR, kemalsayar@gmail.com
Marmara Üniversitesi Tıp Fakültesi
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6909-3012>
doi: <https://doi.org/10.47646/CMD.2020.204>

toparlayıp hep okumayı düşlediğimiz o kitapları nasıl da okuyamamıştık! Sürekli tetikte olma hali, yaşadığımız acı ve travmaları ruhsal olarak sindirmemizi zorlaştırıyor. Süreğen zorlanma, ruhsal olarak işlenmediğinde, beden belleğine birikiyor. Beden, üst üste örtüldükçe habisleşmiş o dilsiz acıları, adeta bir tercüman gibi ağrı ve başka belirtilere tercüme ediyor.

Tahmin edileceği üzere süreğen zorlanma, hayat şevkini dışarıdan aldığı alkışlarla besleyenler için daha bir zordur; zira ortada ne alkışlayacak kimse kalmıştır ne de alkışla gönlü hoş tutmak artık kabildir. Ölümün bizimle son bir satranç oyununa oturduğu sahnede, hayatta kalmamıza yardım etmeyecek tüm o şeyler silikleşir, önemsizleşir. Uzakıkça uzamış bu zorlanma hali insanlarda bir hayal kırıklığı da meydana getirmiş görünüyor. Bu hayal kırıklığı kendisini otantik belirtileriyle değil de, daha ziyade duygusal tükenme suretinde gösteriyor. 'Ha bitti, ha bitecek' dediğimiz sürecin sonunda ümitlerin boşa çıkmış olması, insanlarda yoğun bir keyifsizlik yaratıyor. İnsan bu alemde umutla yaşar. Umudun, tecrübeye galibiyetine sıklıkla şahidiz ancak istikrarlı bir şekilde kırılan umut da bir vakit geliyor artık filiz vermez oluyor.

Bir salgın bitmeden yenilerinin ufukta belirmesi, bir 'felâket çağına' girdiğimiz kehanetini ve bu kehanetle ortaya serilen apokaliptik senaryoları besliyor. Kendini bir kıyametin eşliğinde hisseden ruhların, geleceğe dair olumlu beklentiler içinde olmasını nasıl umabiliriz? Duygusal tükenme ve endişe böyle bir vasatta beklenebilecek tepkiler belki ancak sorun, kendimizi onarma ve rahatlama enstrümanlarımızı da yitirmiş olmamız. Bir konsere, bir sinema filmine gidemiyor, bir dost meclisine giremiyor, yakın dostlarımızla evlerimizde buluşmaktan hâlâ imtina ediyoruz. Hayatın sürgit zorluklarına karşı koyabileceğimiz, o aşına başa çıkma mekanizmalarından mahrumuz. Ruhumuzu besleyecek kaynaklar kurduğu zaman, dış dünyanın zorlukları karşısında daha bir savunmasız kalıyoruz.

Pandemiyle beraber korkacağımız o kadar çok şey var ki, merhem olabilecek şeylere odaklanamamız gayet doğal görünüyor. Kimimiz işi, maişeti, kimimiz anne babası, kimimiz akamete uğrayan tatil planları için dertleniyor. Zamana çok şey sığdırma hırsından ve mutlaka bir şeyleri bitirme takıntısından kurtulmak, belki bize güzel bir başlangıç sağlayabilir. Gelecek korkusunun bugünden çalmasına izin verdiğimiz her seferinde, hayatlarımızın ve ağızımızın tadı tuzu kaçıyor. O halde esnek olmayı, yeni günün getirdiği icaplara göre davranmayı, zuhurata tabi olmayı öğrenmeliyiz.

Radikal bir kabulleniş bize değiştiremeyeceğimiz şeyleri sineye çekmeyi telkin eder. Bunun yanı sıra, alışkanlıkların yeniden düzenlenmesi neticesinde oluşmuş bir davranış değişikliği yeterince uzun süre

uygulanmışsa kalıcı bir örüntü halini de alabilir. İnsanlara yaklaştığımızda yaşadığımız tedirginlik, bizi uzun süre terk edecek gibi görünmüyor. Uzakdoğu'da maskeli hayatın, birkaç yıl önce SARS ve MERS badirelerini müteakiben başlaması veya savaş toplumlarında uzamsal farkındalık becerilerinin çok gelişmiş olması, hemen verilebilecek iki örnek. Bu salgının bize asıl maliyeti, diğer insanı kendimize tehdit olarak algılama davranışının yükselişi ve istikrar kazanması olacak.

Acıyı ve yası kabulleniş, geleceği kontrol edemeyişimizi kabulleniş, sanılanın aksine bir güç yitimi değil; bir yanılısamayı terk etmeyi öğrenerek bir mevzi kazanıyoruz. Metanet, zorlukların bizi her an her yerde bulabileceği ihtimaline rağmen yola ve yolculuğa devam etmektir. Hayatlarımız üzerinde mutlak bir kontrolümüz olmadığını bihakkın biliyoruz artık hepimiz.

Bildiğimiz bir şey daha varsa o da pandemi sırasında baskıladığımız bütün duyguların biz rahata kavuşunca su yüzüne çıkacağıdır. Her buhran, halının altına süpürdüklerimizi açığa çıkarır. Sükûn bulmuş gibi duran çatışmaları, saklanmış hakikatleri gün ışığına tutar. Afetler bizi rahatsız eder ama kendimizle yüzleşebildiğimiz ölçüde çok şey öğretir. Savaş zamanlarında depresyon ve intihar istatistiklerinin düştüğü bildirilmiştir. İnsanlar tüm güçleriyle hayata tutunmaya çalışır zira. Beklettiğimiz çatışmalar, askıya aldığımız hesaplaşmalar savaş veya travma ortadan kalktıktan sonra, tam da rahatladığımız anda gelir ve bizi bulur. Kayplarımızın yasını belki de tehdit ortadan kalktığı anda tam manasıyla tutabileceğiz. İhtimal ki her şeyi geride bıraktığımızda, önceki hayatlarımızın boşluğu ve anlamsızlığı üzerine düşünebilecek ve tüm bu düşüncelerden yeni bir yaşam felsefesi filizlendireceğiz.

Acı her zaman konuşmakla şifa bulmuyor. Onu bazen bir açık yara gibi, doğal süreçlerle iyileşmeye bırakmak gerekli. İyileşmek, hayatın akışına katılmakla, kendi nabzını varlığın ritmine bırakışla gelir. İlginç bir zamana tanıklık ediyoruz artık; yaşadığımız kolektif yas duygusuna dönüp baktığımızda, yasin geçmişin değil de geleceğin kaybının bir sonucu olduğunu bugün çok daha net fark ediyoruz. Kimi kaybettiğimizi, neyi, hangi toplumsal hassasiyeti yitirdiğimizi hatırda tutmalıyız. Salgın sonrası için kendimize sormamız gereken bir dizi soru var: Bana bağışlanmış bu hayatın hakkını nasıl vermeliyim? Ne yaparsam kayıplarımızın ruhunu şâd ederim? Benliğimin ve hayatımın iyi taraflarını '*kendimin en iyisi*' ni nasıl etkin kılabilirim? Beni diri tutan şeyleri ben nasıl diri tutacağım?

Yaşadığımız bu son salgın, insanın ölümle ilişkisindeki krizi de gösteriyor. Uzun zamandır, insanlar kendi biricik ölümleri hakkında bir derinleşmiş, damıtılmış, durlanmış düşünce sahibi değil. Artık geçmiş çağlardan farklı

olarak ölümü her an karşımıza çıkabilecek, kaçınılmaz bir kader olarak görmüyor, onu uzun hayatlarımızın bitiminde belirecek bir şey olarak çoğu zaman yok sayıyoruz. Yaşamın içindeki her anlık kevn-fesad, oluş-yokoluş dinamizmini de anlam dünyamızdan siliyor bu durum. Bu sebeple ölümlerle karşılaştığımızda aşına olmadığımız bir dehşete düşüyoruz. “Sen ey şiir sevmeyen” diyor Adonis, “güzel olmayacak ölümün”. Ölüm düşüncesi, hayatı da emziren ve onu şiir kılan bir ışık düşürür içimize. Fakat tersi de bir o kadar doğru; incelikle işlenip güzelleştirilmemiş, derinleştirilmemiş bir hayatı kendine reva görene, benzeri bir ölümlerle mukabele edilir. İçinden geçtiğimiz süreçte yaşadığımız bu dikkat dağınıklığı biraz da bu hazırlıksızlıktan kaynaklanıyor. İçten bir vedalaşmanın dahi çok görüldüğü bir ölümlerle ölmeyi istemiyoruz, hiç söylemediğimiz kelimeler, hiç göstermediğimiz alakalar gömülü kalsın istemiyoruz.

Peki ne yapacağız? Ne yapmalıyız? ‘Anılar dünyayı değiştiremez ama bize gerçek bir vicdan verebilir’ demişti Yan Lianke. Olan biteni unutmamalıyım. ‘Yüksek sesle konuşamıyorsak, fısıldayalım’. Gelecek nesillere neyi yaşadığımızı, kimi kaybettiğimizi anlatalım. Dikkatimizi kendimizden alıp başkasına verelim. Bizden daha zor durumdaki bir insan için ne yapabilir, ona ne sunabilirim, bu buhranda telafisi zor bir mağduriyet yaşayan birilerine nasıl ulaşabilirim? İnsanlık ailesi olarak bir kader ortaklığı içerisindeyiz. Yarına kimin kalacağı belli olmayan bir dünyada, yaşadığımız günden bir anlam devşirebilmeliyiz. Önyargıları azaltmalı, duvarları yıkmalı, sınırları daha geçirgen kılmalıyız. Zannettiğimizden daha az maddi şeye ihtiyacımız varmış, bunu anladık! Mutluluğun yakın insani ilişkide, karşılıksız verişte, fedakarlıkta, zorlukta beraberlikte, iyilikte saklı olduğunu nihayet keşfettik. Hayatlarımızı güzelleştiren ve bizim için canla başla çalışan herkese minnettarlık göstermemiz gerektiğini hissettik. İşbirliği halinde hareket edebilirsek daha güçlü olabileceğimizi fark ettik. Olumsuzu çapa atmayan ve en zor, en karanlık zamanlarda da iyi olanı yapmanın fırsatını kollayan, karanlıkta görebilen ruhların neye muktedir olabileceğine tanıklık ettik.

Bütün mesele neyi değiştirip neyi değiştiremeyeceğimizi, hangi kapının zorlanmakla açıldığını, hangi eşikte sabırla beklemek gerektiğini ayırt edebilmek. Fedakâr, elcil, hayatta bir amaç duygusuna sahip insanlar zorluklar karşısında geri çekilmiyor ve karanlıkta görebiliyorlar. Kendimize, başka insanlara ve varlığa şefkat iyi bir hareket noktası. Bu süreçte kendimizle nasıl konuştuğumuz, kendimize ve ötekine ne kadar müşfik davrandığımız, zorluklarla başa çıkma yeteneğimize tesir ediyor. Ne kadar şefkat gösterebiliyorsak, dik yamaçlara o kadar kolay tırmanıyoruz. Yaşadığımız zorluklar hayatta bize neyin daha önemli olduğunu öğretebilir, kendimize bir yön ve anlam duygusu tayin etmek bizi daha dirençli kılar.

Evet odaklanamıyoruz, duygusal açıdan kendimizi tükenmeye yakın hissediyoruz belki ancak yine de öğrenebilirsek, karanlıkta görmeyi başarabilirsek, bulacağımız dünya geride bıraktığımızdan daha güzel, daha ışıltılı olabilir.

Bu süreçte pek çok karar vermek zorunda kaldık; aldığımız sebzeleri, eve giren ambalajları bekletelim mi? Süpermarkete gidelim mi? Bu kararların hepsi o an bizim için hayat memat meselesiydi. Hayat/ölüm salıncağında kavis çizen kararlar bir süre sonunda, bizde 'ahlâki yorgunluk' oluşmasına sebebiyet verdi. Daha önce düşünmek zorunda olmadığımız konuları düşünüyor, davranışlarımızın yol açabileceği sonuçlar hakkında endişeleniyoruz. Her rutin etkinliği eleştirel bir süzgeçten geçirmemiz gerekiyor, sonuçlarını tartarak, yapmaya değer bulup bulmadığımızı karar vermemiz gerekiyor. Sıradan bir eylemin devasa ve ölümcül sonuçları olabileceği bilgisi bizi yoruyor. Bir dost ziyareti, markete kaçamak bir uğrayış hastalanmamıza ve bunu bir başkasına taşımamıza sebep olabilir. Ortada görenek kaynaklı yahut normatif doğru cevabın bulunmadığı konularda zor ahlâki kararlar almak çok stres verici olabilir. Neye karar verirseniz verin bunun artı ve eksileri olacaktır. Ortada 'en doğru cevap' yokken bunu aramak, duygusal açıdan yorgunluk ve yılgınlık yaratabilir.

Yaşadığımız şu günlerde, bizim için çalışan ve müşterek selameti, 'kamusal iyi'yi temsil eden görünmez kahramanları alkışlıyoruz. Pazar ekonomisi ve kutsal sayılan mülkiyet, sosyal istikrar, sağlık ve mutluluk sunmuyor bize; empati, dayanışma ve iyilik oradan sudur etmiyor. Sadece özel çıkarların güttüğü bir pazar sistemi kamu sağlığını, toplumsal iyiliği veya temel özgürlükleri temin edemiyor. İstikrarlı bir toplum ve sağlıklı bir çevre olmazsa özel mülkiyet ve çıkarların zaten bir önemi de yok. Bu süreçte her birimiz başkasına bağlı ve bağımlı olduğumuzu anladık, hayatı yaşanmaya değer kılan ve bizim 'ölçmediğimiz' şeyleri; temiz hava ve suyu, özgürlüğü ve iyi bir eğitimi ortaklaşa tadabildiğimiz kadar gelişip serpileceğiz. Ahlâki yorgunluktan dirayet ve dirence uzanan yol, doğru olanı her birimizi gözeterek yaptığımızdan emin olmakla şekillenecek. O karanlık gecenin ucunda bir şafak beklediğimiz ve biz de eylem ve seçimlerimizle o ışığın bir parçası olmak istediğimiz için bu zor günler bitecek.

Tükenmişlik zamanımızın ruhunu yansıtıyor. İnsanlar azar azar kendilerine, çevrelerine, dünyaya yabancılaşıyor, bitkinlik, çaresizlik ve öfke hissediyor. Kendilerini suçlama, sevdikleri şeylerden uzak durma eğiliminde oluyorlar. Bir 'yorgunluk toplumu'nda yaşadığımız hanidir yazılıp çiziliyordu, belirsizliğin şaha kalkmasıyla sırtımızda hissettiğimiz yük de çoğaldı. Geçmişte 'statü endişesi'nin peşi sıra büyük araba, büyük ev, büyük ve konforlu bir hayat avcılığına soyunan ama buna eşlik edebilecek temel

değerlerden mahrum bulunan insanlar, kendilerini kısırdıkları bir hayatın içinde tükeniyordu. Çünkü durmayı beceremiyorlardı, hayatlarıyla ilgili seçim yapamaz, kendi ruhlarına temas edemez ve yaşamlarına yakından bakamaz hale gelmişlerdi. İnsanları birkaç ay öncesine kadar yoran şey bir kapitalist rüyanın peşi sıra koşmaktı, geleceğin yasını tuttuğumuz bu günlerde ise *o rüyanın elimizden kaçması ihtimali* düşüncelerimizi yoruyor. Medya üzerinden maruz kaldığımız yoğun malumat bombardımanı da bizi sürekli teyakkuz halinde tutarak yorgunluğumuzun yükünü artırıyor. O halde Covid yorgunluğunu aşmak için içimizdeki insanı yeniden kapsama alanına almamız, onunla yeniden temas etmemiz gerekiyor. Bu hayattaki temel değerlerim, gaye ve amacım nedir? Bu sorulardan yola çıkarak nasıl bir hayat yaşamayı ümit ediyorum? Kendime ve başkalarına karşı müşfik olmalıyım. Bağ aramalı, bağ kurmalıyım, insana ve elbette kendi özüme yakın olmalıyım. Her zaman çevremizdeki insanlara yardım edemiyoruz belki ama buna niyet etmekle başlamalıyız işe. Hayatımızda bir denge inşa etmeli ve maddi olanın manevi olanı ezip geçmesine artık izin vermemeliyiz. Ne de olsa bu salgında, kurtarılması gereken ilk şeylerin maddi olanla satın alınamayan değerler olduğunu fark ettik: Sevgi ve iyilik. Bizi hayatta tutan ama parayla ve güçle satın alınamayan bu hazineleri kendi çabamızla ve kendi içimizdeki değerleri kullanarak yaratacağız. Gelecek ölü fikirlerle inşa edilemez. Yaşadığımız bu yorgunluk ve dikkat dağınıklığı, dilerim bizi yolların çatallandığı şu noktada daha iyi bir geleceği mayalamaya sevk eder. Sadece anlamı kovalayan insanlar, bu süreçten öğrenerek ve geçmişin yanlışlarını bir kenara bırakarak çıkacaktır. Gelecek sayısız olasılıklar barındırır. Karl Popper, *Hayat Problem Çözmektir*'de şöyle yazmıştı: "Temel yaklaşımımız, 'Ne gelecek?' sorusu tarafından değil, 'Belki dünyayı birazcık olsun daha iyi bir yer haline getirmek için, hatta gerçekten bir şeyleri düzeltebilecek olsak ve gelecek kuşakların her şeyi yine kötüleştirceğini bilsek bile, ne yapmalıyız?' sorusu tarafından belirlenmelidir".

Her şey yıkılıp gidecek olsa dahi sen onarmaya bak. Kötülük her yeri tutsa da sen iyilerden ol. Geleceğin yasını tutmak istemiyorsan, geçen günle beraber ak.

Bu da geçer.



Kemal Sayar

Doktor Amca

Ne çok
Anlamını bilmediğimiz
Kelime getirdi
Korona

bulaş droplet
entübe filiasyon immün
pandemi peak
pnomoni ventilatör virüs

İnsan ürkmez
Hiçbir kelimeden ama
Koronadan çok
Ürküyoruz
Bu kelimelerden

Hangi ülkede
Yaşıyoruz karıştı!

Yok mu doktor amca
Bu kelimelerin
Türkçesi?

Mustafa Ruhi Şirin

Güneş Doğdukça

Unutulur bir gün
Pele, Maradona
Muhammed Ali
Aya ilk ayak basan
Neil Armstrong
Nasıl olsa

Gün gelir
Pinokyo'dan
Küçük Prens'ten
İz kalmaz
Unutulur Keloğlan
Alaaddin bile

Öyle derin ve koyu
Yazıldılar ki
Silemez hiç kimse
Bosna ve Korona isimlerini
Güneş doğdukça
Dünya defterinden

Mustafa Ruhi Şirin